

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.8.43>

SPOSOBY POPEŁNIANIA WYKROCZEŃ KARNYCH W SFERZE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W UKRAINIE

Serhii Trach

kandydat nauk prawnych

starszy wykładowca Katedry Postępowania Karnego Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych

(Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-7548-1027

serhiitrach@ukr.net

Adnotacja. W artykule ustalono, że sposób popełniania wykroczeń karnych w sferze działalności gospodarczej wynika z szeregu okoliczności, w szczególności: sytuacji popełnienia; obecności sprawcy bezpośrednio, możliwości popełnienia określonych czynów przestępczych w wyniku zajmowania określonego stanowiska; cech osobistych sprawcy; celów i motywów popełnienia przestępstwa; zachowania innych osób związanych z przestępcą, cech relacji.

Okazało się, że działalność przestępcza jest przeprowadzana przy pomocy fikcyjnych (offshore) firm (osób prawnych o cechach fikcyjności, centrów konwersji), które charakteryzują się wysokim bezpieczeństwem technicznym, wykorzystaniem nowoczesnych środków pozyskiwania danych, przyciąganiem wysoce profesjonalnych specjalistów, rekrutacją pracowników banków lub urzędami "ich" ludzi do bankowych i niebankowych instytucji finansowych, ciągłym poszukiwaniem nowych sposobów popełniania przestępstw, wysoką konspiracją, wydajnością i elastycznością, szybką reakcją na identyfikację luk w ochronie bankowej, migracją nielegalnych działań z niektórych rynków na inne.

Słowa kluczowe: sfera gospodarcza, wykroczenie karne, wykroczenie karne w działalności gospodarczej, sposób, dochodzenie, legalizacja, pranie, bezprawne działania.

METHODS OF COMMITTING CRIMINAL OFFENSES IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE

Serhiy Trach

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Criminal Procedure

National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-7548-1027

ctrach2@gmail.com

Abstract. The article found that the method of committing criminal offense in the sphere of economic activity is determined by a number of circumstances, in particular: the circumstances of committing criminal offense; its mode of operation, type of production, features of control and reporting; the availability of the criminal's direct powers, the possibility of committing specific criminal acts as a result of occupying a certain position; the features of the criminal's personal qualities; goals and motives for committing a criminal offense; the behaviour of other persons related to the criminal, the peculiarity of the relationship.

It is found that criminal activity is carried out with the help of fictitious (offshore) firms (legal entities that have signs of fictitiousness, conversion centres) that are characterized by high technical security, using of modern means of obtaining data, the involvement of highly qualified specialists, the recruitment of bank employees or employment of "their" people in banking and non-banking financial institutions, constant search for new methods of committing criminal offenses, a high level of conspiracy, efficiency and flexibility, urgent reaction to identify gaps in bank protection, migration of illegal activities from one market to another.

Key words: economic sphere, criminal offense, method, investigation, legalization, money laundering, illegal actions.

СПОСОБИ УЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сергій Трач

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу

Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-7548-1027

ctrach2@gmail.com

Анотація. У статті встановлено, що спосіб вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності зумовлений низкою обставин, зокрема: обстановкою вчинення; наявністю у злочинця безпосередньо повноважень, можливості вчинення конкретних злочинних дій внаслідок займання визначеної посади; особливостями особистих якостей злочинця; цілями та мотивами вчинення кримінального правопорушення; поведінкою інших осіб пов'язаних із злочинцем, особливістю відносин.

З'ясовано, що злочинна діяльність вчиняється за допомогою фіктивних (офшорних) фірм (юридичних осіб, які мають ознаки фіктивності, конвертаційних центрів), яка вирізняється високою технічною забезпеченістю, використанням сучасних засобів отримання даних, залученням високопрофесійних фахівців, вербуванням співробітників банків або влаштування «своїх» людей до банківських й небанківських фінансових установ, постійним пошуком нових способів учинення кримінальних правопорушень, високою конспірацією, оперативністю та гнучкістю, швидкою реакцією на виявлення прогалин у банківському захисті, міграцією нелегальних дій з одних ринків на інші.

Ключові слова: господарська сфера, кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення у сфері господарської діяльності, спосіб, розслідування, легалізація, відмивання, протиправні дії.

Постановка проблеми. Нестабільність макроекономічної ситуації в Україні, періодичні кризові стани в економіці спричиняють формування та розвиток у національній економіці міцного тіньового сектору. Досить значного обсягу набула його фіктивна складова яка спрямована на виведення глобальних фінансових ресурсів з легального сектору економіки злочинним шляхом, конвертації мільярдних прибутків на користь законних й фіктивних суб'єктів господарської діяльності й відтоку капіталу за межі країни. Це все призводить до посилення загрози економічній безпеці держави та загострення вже наявної соціально-економічної кризи.

Такі економічні, соціальні, політичні й військові події, які відбуваються в країні, впливають на характер злочинності у сфері господарської діяльності – змінюється її структура, механізми та способи вчинення. Особливо гостро це питання відчувається в умовах повномасштабного військового вторгнення й розширення меж тимчасово окупованих територій України. Ускладнює ситуацію відсутність комплексної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, ефективної взаємодії між правоохоронними органами, поширення «тіньової економіки», корупції, недосконалість законодавчої бази тощо. Це все сприяє підвищенню загрози економічній безпеці держави, посиленню вже існуючої соціально-економічної кризи. За таких умов питання захисту національних інтересів набирає особливої ваги.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремим аспектам виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності присвячені наукові праці: Л. І. Аркуші, А. Ф. Волобуєва, В. А. Журавля, А. П. Запотоцького, М. І. Камлика, О. Є. Користіна, В. В. Лисенка, Г. А. Матусовського, С. І. Ніколаюка, В. М. Поповича, О. О. Сухачова, О. В. Таран, О. С. Тарасенка, О. В. Тихонові, С. С. Чернявського та ін. Вагомий внесок таких учених у розроблення предмету статті є безперечним, однак аналіз вітчизняної криміналістичної та кримінальної процесуальної теорії й практики показує, що в умовах сьогодення вельми актуальним залишається з'ясування способів учинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Центральний елемент у механізмі злочинної поведінки – спосіб вчинення кримінального правопорушення. Саме спосіб є тією головною якісною характеристикою діяльності злочинця, яка найтісніше взаємопов'язана з властивостями інших елементів злочинної події (Весельський, Зав'ялов, Пясковський, 2009: 11). Як зауважує В. В. Лисенко, спосіб учинення є сукупністю мотивованих, цілеспрямованих і необхідних дій, обумовлених обстановкою та засобами вчинення злочину та виконуваних винуватим для досягнення поставлених завдань (Лысенко, 1996: 8). У свою чергу, М. В. Салтевський під способом вчинення злочину розуміє комплекс причинно і функціонально пов'язаних довільних (і частково мимовільних) цілеспрямованих дій злочинця (Салтевський, 2005: 421). Такої ж думки притримується й С. О. Торопчин (Торопчин, 2020).

Кримінальний процесуальний аспект способу визначається завданнями щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, установлення обставин, що входять до предмета доказування (ст. 91 КПК України) (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012).

Розгорнуте і, на нашу думку, вдале визначення способу вчинення кримінального правопорушення надає С. С. Чернявський, який вважає спосіб вчинення кримінального правопорушення об'єктивно і суб'єктивно детермінованою системою дій (операцій, механізмів, прийомів) поведінки суб'єкта в процесі підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення, кожна з яких залишає специфічні сліди, які дозволяють за допомогою криміналістичних прийомів і засобів отримувати уявлення про сутність події, яка мала місце, встановити особу злочинця і його причетність до злочинного події, а також визначити найоптимальніші шляхи вирішення завдань розслідування (Чернявський, 2002: 55–56).

До підстав класифікації способів окремих видів (груп) економічних злочинів як загальну основу Г. А. Матусовський пропонує відносити: місце суб'єкта в системі економічних відносин, особливості сфери господарської діяльності, специфіку предмета зазіхання (Матусовський, 1999: 60).

Як показало наше дослідження, способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності були різноманітними. У більшості випадках вони вчинялися шляхом активних завідомо протиправних дій, що порушували обов'язкові до виконання правила, інструкції, положення. Зокрема, це були: підробка документів: інтелектуальна чи матеріальна (21,3% кримінальних проваджень); неправомірною вигодою для службових осіб (у 100% службова особа використовувала надані їй повноваження); протиправні дії носили характер правочинів за відсутності економічної необхідності (10,1%); зняття грошей з банківських рахунків підприємств та установ без надання звітної документації (14,2%); порушення порядку надання грошових кредитів (10%); використання службових повноважень під час приватизації державних підприємств з метою придбання їх у приватну власність або заволодіння значним числом акцій (7%); перепродаж

земельних ділянок, які знаходились в розпорядженні їх власників (8,2%); незаконне відчуження засобів виробництва (6%); сприяння правопорушникам, неприйняття до них заходів впливу (3%); прийняття на начальницькі посади й нарахування заробітної плати (11%); сприяння у створенні конвертаційних центрів з метою «перекачування» грошових коштів на рахунки окремих фірм, у тому числі й за кордонні (1,6%); використання бюджетних коштів не за їх призначенням, а також незаконне отримання кредитів, позичок, придбання цінних паперів, нерухомості, іншого майна (4%); сприяння методам недобросовісної конкуренції на господарському ринку з метою усунення конкурентів (1%).

Дослідження продемонструвало, що кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності вчинювалися у більшості випадках за умови підроблення документів (21,3% кримінальних проваджень, що фактично виконувало роль підготовки до вчинення основного кримінального правопорушення і полягало у:

- отриманні зразку оригіналу документу та/або його окремих реквізитів (кліше печаток чи зразків їх зображень, чистих бланків з відтисками печаток і підписами службових осіб суб'єктів службової діяльності та державних органів, бланків документів суворої звітності чи їх зразків) (10,8% кримінальних проваджень);
- вивчення умов документообігу щодо процедури перевірки справжності документів, пов'язаних із суб'єктами службової діяльності (20,6% кримінальних проваджень);
- отриманні та пристосуванні знарядь (технічних приладів, інструментів, речовин, матеріалів) (5,1% кримінальних проваджень);
- залученні осіб з відповідними спеціальними навичками; виготовленні пробних копій документу або окремому виготовленні певних частин (реквізитів) документу (2,6% кримінальних проваджень).

Способи приховування ознак підроблення документа здійснювалися шляхом:

надання разом з підробленим документом інших справжніх і підроблених документів, які безпосередньо або побічно підтверджували неправдиву інформацію, що містилась у підробленому документі (18,5% кримінальних проваджень);

копіювання документа і надання його зацікавленим суб'єктам (передусім, контрагентам) у формі копії, пересилання за допомогою факсу (6,7% кримінальних проваджень). Це пояснюється тим, що під час передачі документів засобами зв'язку дефекти зображення документа є природними і ознаки підроблення розцінювалися як результат неякісної передачі документу (Чорноус, 2022).

З'ясовано, що при вчиненні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності злочинці активно використовували сучасні досягнення науки та техніки: принтери персональних комп'ютерів, копіювально-розмножувальні апарати, засоби оперативної поліграфії, факси; поєднували декілька технологій виготовлення документа для нанесення різних реквізитів на один і той же документ (монтаж).

Наприклад, розглянемо способи вчинення легалізації (відмивання) майна. У науковій літературі стадії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, іноді називають фазами, формами чи етапами, однак всі перелічені терміни використовуються для позначення операцій з «відмивання» «брудного» майна, що мають на меті – надати вигляд законно одержаного доходу, «тіньовим» капіталам. Стадії легалізації є нічим іншим як спосіб вчинення злочину. Технологічні схеми «відмивання» злочинних доходів включають у себе три послідовні стадії: розміщення, відокремлення, інтеграція (Римарук, Лисенков, Капустин, Синяньський, 2003: 19).

Перша стадія розміщення – це фізичне розміщення готівки у мобільні фінансові інструменти, територіально віддалених від місць їхнього походження. На даному етапі незаконно отримані товарно-матеріальні цінності та кошти (готівкові кошти у формі податку на додану вартість (ПДВ)), перетворюються на ліквідні активи у формі валюти, цінних паперів, нерухомості та інші, а також фізично переміщуються від їх істинних джерел походження (часто за межі країни). Мета – надання вигляду законності введенню готівки в легальний господарський обіг.

До найбільш поширених методів «відмивання» доходів, які застосовуються злочинцями з використанням можливостей кредитно-фінансових установ належать: смерфінг; обмін грошей на іншу валюту (обмінні операції); використання кореспондентських відносин між банками; встановлення контролю над фінансовими установами; створення помилкового паперового сліду; переведення грошових коштів за кордон (використання «колективних» та «транзитних» рахунків); механізм гарантії позички (Школьній, 2008: 114).

Останнім часом в Україні одержало широке розповсюдження створення та використання фіктивних підприємств для приховування прибутку від оподаткування та конвертації коштів. Посадові особи фінансово-кредитних і банківських установ сприяють збільшенню зловживань з фінансовими ресурсами, направляють грошові потоки на обслуговування угод через фіктивні структури, безпосередньо приймають участь у «відмиванні» «брудних» грошей, пересиланні цінностей за кордон і, як наслідок, своїми діями створюють умови нестабільності в економіці держави (Бандурка, Симовьян, 2003: 26).

Друга стадія легалізації – відокремлення, коли відбувається трансформація злочинно набутих доходів в різноманітні активи та їх подальше дроблення з метою маскування реальних джерел походження капіталів. На практиці стадії «відмивання» накладаються одна на одну. Тому способи розміщення кримінальних доходів аналогічні тим, що використовуються й для їх розміщення. У випадку, якщо розміщення великих сум пройшло непомітно, викриття подальших дій з «відмивання» коштів значно ускладнюється (Чернявський, Користін, Некрасов, 2017).

Ця стадія може включати такі операції, як переказ депонованої готівки та її переведення в інші фінансові інструменти (цінні папери, дорожні чеки тощо), поштові перекази, електронні платежі через Інтернет,

інвестиції в нерухомість та легальний бізнес (особливо в сферу туризму та відпочинку), перепродаж товарів високої цінності та фінансових інструментів (Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів...).

Використання зазначених методів істотно спрощується з огляду на існування в ряді зарубіжних країн банків (офшорні зони), які не зацікавлені надавати правоохоронним органам інформацію про своїх клієнтів. В цих країнах дозволено не реагувати на запити про стан рахунків своїх клієнтів, за виключенням наявності звинувачення у «відмиванні». Передусім це стосується офшорного бізнесу, який на сьогодні вважається одним із найбільш прибуткових. Так, типовим інструментом, який використовується при розширенні, є підставні компанії, зареєстровані в офшорних зонах. Фінансові операції з ознаками «відмивання», виявити вкрай складно завдяки використанню численних договорів прикриття та гранично малого строку діяльності підставних фірм (Римарук, Лисенков, Капустин, Синянський, 2003: 20; Чернявський, Користін, Некрасов, 2017).

На цій стадії «відмивання» злочинних доходів, одним із поширених способів приховування незаконно здобутого майна – є так званий «розрив ланцюгу», який характеризується переведенням коштів за допомогою рахунків фіктивних фірм, через декілька країн. Згодом кошти «конвертуються» за допомогою використання цінних паперів на пред'явника.

Остання стадія легалізації є інтеграція. Це надання законного вигляду злочинно здобутому майну. На цій стадії майно (грошові кошти), отримують легальне джерело походження та інвестуються в офіційну економіку, щоб у правоохоронних органів не виникло підозр стосовно законності їх походження.

До основних методів інтеграції злочинно здобутого майна, в науковій літературі включаються: придбання нерухомості; використання банківських рахунків іноземної або спільної фірми; отримання кредиту під заставу незаконно набутого майна (Киевец, 1998: 31–33).

На відміну від більшості розвинених країн, в Україні при легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, злочинці віддають перевагу зберіганню їх в найбільш ліквідній формі. В більшості схем «відмивання», з метою уникнення капітальних втрат в процесі легалізації, використовуються механізми переведення грошей з безготівкової в готівкову форму. Такі механізми діють поза законом та часто супроводжуються ухиленням від сплати податків. Головним чином, такі операції проходять через банківські установи.

Для уведення злочинних капіталів у фінансовий обіг на території України з наданням їм легального статусу найчастіше застосовуються:

- механізми псевдоекспортних операцій (безтоварні операції, при документальному оформленні яких відсутній фактичний рух товарно-матеріальних цінностей та вивезення їх за межі митного кордону);
- операції з реалізації контрабандних, контрафактних та інших незаконно ввезених товарів (через укладання безтоварних угод з фіктивними підприємствами на території України);
- механізми псевдоінвестування та псевдокредитування (надходження коштів від фірм-нерезидентів як інвестицій або позичок для розвитку вітчизняних підприємств);
- використання процесів приватизації вітчизняних підприємств та придбання права власності на об'єкти нерухомості тощо (Фінансовий моніторинг).

Як зазначає П. П. Андреев, головна проблема у боротьбі з легалізацією «брудних» коштів полягає в тому, що злочинці постійно удосконалюють методи їх «відмивання» та винаходять нові схеми перетворення злочинних грошей у легальні доходи. Володіючи значними фінансовими ресурсами та враховуючи чималий рівень корумпованості в державі, вони завжди намагаються йти на крок уперед від контролюючих та правоохоронних органів у розвитку своїх протиправних ідей і технологій (Андреев, 2008: 71).

У науковій літературі думки вчених, щодо класифікації способів вчинення кримінальних правопорушень, різняться. Так, В. П. Головіна, класифікує способи злочину залежно від стадій легалізації грошей. Стадії підготовки притаманні відкриття банківських рахунків, депонування коштів; створення банків для захисту корпоративних інтересів; фіктивних суб'єктів підприємництва; залучення підставних осіб, укладання реальних або фіктивних угод, залучення посадових осіб банків, органів влади та управління; підrobка фінансово-господарських, статутних документів. Стадії розміщення коштів в господарській сфері: переказ (зняття) грошей невеликими сумами, об'єднання легальних грошей з нелегальними на банківських рахунках, проведення операцій на суми, що не перевищують встановлених фінансових лімітів, декларація у вигляді легальних злочинні прибутки, контрабанда грошей за кордон. Стадія розподілу готівки включає багаторазові операції з нею (приховуються сліди первинного злочину та легалізації): операції з нерухомістю, речами, цінними паперами, використання кореспондентських рахунків вітчизняних та іноземних банків, конвертація злочинних прибутків, використання банків, фірм офшорних зон. На стадії впровадження злочинних коштів у легальний сектор економіки та асиміляції з легальними одержуються кредити, що погашаються за рахунок злочинних прибутків, маніпуляції з вартостями предмету цивільно-правових угод, демонстрація прибутків у вигляді законного виграшу від розважальних акцій (Головіна, 2003: 206–210).

На думку В. А. Журавля, спосіб (технологічна схема) легалізації як конкретне відображення одного з діянь, передбачених у диспозиції ст. 209 КК України: розмір, частота, періодичність здійснення кожної фінансової операції окремо і всіх у сукупності; характер правочинів, що було укладено, де, коли, хто брав участь в якості сторін і на яких умовах; де, коли, ким і які конкретно фінансові операції з легалізації було здійснено, які для цього застосовувалися банківські рахунки, чи мало місце перерахування грошових коштів за кордон; де, коли, в який спосіб і на яких умовах здійснювалася передача майна для легалізації; порядок

оформлення фінансових операцій і яке вони знайшли відображення у первісних облікових документах та в документах бухгалтерського обліку; сліди, що залишилися в документах щодо конкретних дій суб'єктів легалізації (Журавель, 2005: 79; Посібник щодо деяких аспектів ...).

Тому доцільно за способом учинення увесь масив кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності розділити на дві загальні групи:

1) прості кримінальні правопорушення, тобто вчинені шляхом безпосереднього здійснення дій, які передбачені структурою однієї кримінально-правової норми;

2) складні кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, пов'язані із злочинним використанням влади, службового становища або службових повноважень й вчиненням інших (предикатних) кримінальних правопорушень.

Кожна з наведених загальних груп, як показало наше дослідження, має різноманітний механізм вчинення. Вибір конкретного способу вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності був зумовлений низкою обставин, зокрема:

– обставинкою вчинення, тобто характером діяльності підприємства, організації, установи; режимом його роботи, видом виготовлюваної продукції, особливостями контролю та звітності;

– наявністю у злочинця безпосередньо повноважень, можливості вчинення конкретних злочинних дій внаслідок займання визначеної посади;

– особливостями особистих якостей злочинця;

– цілями та мотивами вчинення кримінального правопорушення;

– поведінкою інших осіб пов'язаних із злочинцем, особливістю відносин (наприклад, наявністю корумпованих «верхів»), які забезпечують злочинцю безпеку при вчиненні дій);

До способів вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, у більшості випадках відносяться не тільки прийоми, безпосередньо направлені на вчинення злочинних дій, а й, дії з підготовки і приховування таких кримінальних правопорушень. Зазначені складові є настільки взаємопов'язаними, що часто між ними відсутні чіткі межі. Вичерпний перелік можливих способів учинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності сформулювати практично неможливо, у зв'язку з тим, що для осіб, які їх вчиняють характерним є активний пошук все нових та нових можливостей вчинення цих кримінальних правопорушень.

Висновки. Таким чином, усі види злочинних діянь, які вчинюються у сфері господарської діяльності, є досить різноманітними, що обумовлює широке коло способів їх підготовки, безпосереднього вчинення та приховування.

На стадії підготовки до вчинення особи зазвичай вчиняють дії до його приховування (відкривають банківські рахунки на підставних осіб, складають фіктивні документи, готують неправдиве алібі тощо), а у момент його вчинення та після нього приховують це кримінальне правопорушення шляхом: здійснення конспіративних заходів; виведення капіталів у «офшорні зони»; знищення або підробки документів та інших слідів кримінального правопорушення.

Спосіб вчинення кримінальних правопорушень у більшості випадках полягає в порушенні обов'язкових до виконання норм законодавства, правил, інструкцій, підробці документів (21% кримінальних проваджень); зняття грошей з банківських рахунків підприємств та установ без надання звітної документації (14%); прийняття на начальницькі посади й нарахування заробітної плати (11%); неправомірної вигоди для службових осіб та протиправні дії носили характер правочинів за відсутності економічної необхідності (10%); порушення порядку надання грошових кредитів (10%); перепродаж земельних ділянок, які знаходились в розпорядженні їх власників (8%); використання службових повноважень під час приватизації державних підприємств з метою придбання їх у приватну власність або заволодіння значним числом акцій (7%); незаконне відчуження засобів виробництва (6%); використання бюджетних коштів не за їх призначенням, а також незаконне отримання кредитів, позичок, придбання цінних паперів, нерухомості, іншого майна (4%); сприяння правопорушникам, неприйняття до них заходів впливу (3%); сприяння у створенні конвертаційних центрів з метою «перекачування» грошових коштів на рахунки окремих фірм, у тому числі й за кордонні (2%); сприяння методам недобросовісної конкуренції на господарчому ринку з метою усунення конкурентів (1%). Такий перелік звісно не є вичерпним, адже усі способи визначити неможливо, у зв'язку з їх постійним удосконаленням й появою новітніх технологій.

Способи приховування нерозривно пов'язані з підготовкою та учиненням, адже здебільшого вони поєднуються на всіх етапах злочинної діяльності, зокрема, такі дії полягали в: фінансових операціях із переказу коштів за кордон («офшорні зони»); незаконних конвертаціях грошових коштів з використанням фіктивних підприємств; легалізації (відмивання) коштів через проведення фінансових операцій; створенні фіктивних суб'єктах господарської діяльності; підробці господарсько-правових документів, що фіксують створення приватних підприємств, комерційних структур тощо; створенні управлінських рішень шляхом оформлення протоколів неіснуючих зборів; відмові від надання показань та надання завідомо неправдивих показань; примушуванні свідків до відмови від первинних показань, або зміни показань на вигідні для злочинця; переховуванні від правоохоронних органів; симуляції захворювання; впливі на слідчого, який проводить розслідування за допомогою корумпованих зв'язків у правоохоронних структурах та органах влади та управління; створенні перешкод для розслідування.

Список використаних джерел:

1. Весельський В. К., Зав'ялов С. М., Пясковський В. В. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочинів в боротьбі зі злочинністю: навч. посіб. Київ : КНТ, 2009. 160 с.
2. Лысенко В. В. Расследование вымогательств: учеб. пособ. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1996. 78 с.
3. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2005. 588 с.
4. Торопчин С. О. Спосіб вчинення легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. *Юридична наука*. 2020. № 4 (106). URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/download/221/214/>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/-laws/show/4651-17>
6. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. 219 с.
7. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков : Консум, 1999. 480 с.
8. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування корупційних злочинів. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 426–429. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5150/1/реалізація_державної_антикорупційної_політики_в_міжнародному_вимірі_p521-524.pdf
9. Римарук О. І., Лисенков Ю. М., Капустин В. В., Синявський С. О. Відмивання «брудних» грошей: міжнародні і національні системи протидії. Київ : Юстиніан, 2003. 544 с.
10. Школьнік В. Б. Роль сучасних лідерів організованих злочинних формувань у відмиванні доходів, отриманих від злочинної діяльності. *Безпека підприємництва та фінансовий моніторинг*. 2008. С. 111–115.
11. Бандурка О. М., Симовьян С. В. Україна проти «брудних» грошей: наук.-практ. посіб. Харків : Основа, 2003. 224 с.
12. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. С. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.
13. Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: аналіт. огляд. Київ : Департамент фінансових розслідувань Державна служба фінансового моніторингу України, 2012. 68 с. URL: https://bankalliance.ua/pages/aml/library/Типологія%20досліджень%20відмивання%20коштів%20отриманих%20злочинним%20шляхом/2012%2027%2012_2012.pdf
14. Киевец Е. В. Стадии и методы отмывания средств в финансовой системе государства. *Предпринимательство, хозяйство, право*. 1998. № 12. С. 27–35.
15. Фінансовий моніторинг. URL: <https://ua-referat.com/uploaded/informaciyi-dlya-provedennya-analizu-finansovogo-stanu-vivchen/index1.html>
16. Андреев П. П. Роль і місце фінансового контролю в системі боротьби з відмиванням «брудних коштів». *Безпека підприємництва та фінансовий моніторинг* : зб. наук. праць. Київ : Екслібрис, 2008. С. 69–72.
17. Головіна В. П. Стадії та способи вчинення легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, із використанням кредитно-банківських установ. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС України ім. 10-річчя незалежності України*. 2003. Вип. 2. С. 205–214.
18. Журавель В. А. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : наук.-практ. посіб. Харків, 2005. 312 с.
19. Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань (дослідження фінансових відносин). *Державна служба фінансового моніторингу України*. 2021. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/pidgotovleno-ta-predstavleno-posibnik-z-pitan-provedennya-finansovix-rozsliduvan.html>

References:

1. Veselskyi, V. K., Zavialov, S. M., Piaskovskyi, V. V. (2009). Suchasni mozhyvosti vykorystannia danykh pro sposib vchynennia zlochyniv v borotbi zi zlochynnistiu [Modern possibilities of using data on the way crimes are committed in the fight against crime]: navch. posib. Kyiv : KNT, 160. [in Ukrainian].
2. Lysenko, V. V. (1996). Rassledovanie vymogatelstv [Investigation of extortion] : ucheb. posob. Harkov : Un-t vnutr. del, 78. [in Russian].
3. Saltevs'kyi, M. V. Kryminalistyka (u suchasnomu vykladi) [Forensics (in a modern version)] : pidruchnyk. Kyiv : Kondor, 2005. 588. [in Ukrainian].
4. Toropchyn, S. O. (2020). Sposib vchynennia lehalizatsii (vidmyvannia) maina, oderzhanoho zlochynnym shliakhom [The method of legalization (laundering) of criminally obtained property]. *Yurydychna nauka*, 4 (106). URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/download/221/214/> [in Ukrainian].
5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] vid 13 kvit. 2012 r. № 4651-VI / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/-laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
6. Cherniavskiy, S. S. (2002). Metodyka rozsliduvannia zlochyniv u sferi bankivskoho kredyuvannia [Methods of investigation of crimes in the field of bank lending] : dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv, 219. [in Ukrainian].
7. Matusovskij, G. A. (1999). Ekonomicheskie prestupleniya : kriminalisticheskij analiz [Economic crimes: forensic analysis]. Harkov : Konsum, 480. [in Russian].
8. Chornous, Yu. M. (2022). Kryminalistychne zabezpechennia rozsliduvannia koruptsiinykh zlochyniv [Forensic support for the investigation of corruption crimes]. *Realizatsiia derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v mizhnarodnomu vymiri* : Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 8–9 hrud. 2022 r.). Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 426–429. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5150/1/realizatsiia_derzhavnoi_antykoruptsiinoi_polityky_v_mizhnarodnomu_vymiri_p521-524.pdf [in Ukrainian].

9. Rymaruk, O. I., Lysenkov, Yu. M., Kapustyn, V. V., Synianskyi, S. O. (2003). Vidmyvannia "brudnykh" hroshei: mizhnarodni i natsionalni systemy protydii [Laundering of "dirty" money: international and national counteraction systems]. Kyiv : Yustynian, 544. [in Ukrainian].
10. Shkolnyi, V. B. (2008). Rol suchasnykh lideriv orhanizovanykh zlochynnykh formuvan u vidmyvanni dokhodiv, otrymanykh vid zlochynnoi diialnosti [The role of modern leaders of organized criminal groups in laundering the proceeds from criminal activities]. *Bezpeka pidpriemnytstva ta finansovyi monitorynh*, 111–115. [in Ukrainian].
11. Bandurka, O. M., Symovian, S. V. (2003). Ukraina proty "brudnykh" hroshei [Ukraine against "dirty" money] : nauk.-prakt. posib. Kharkiv: Osнова, 224. [in Ukrainian].
12. Cherniavskiy, S. S., Korystin, O. Ye., Nekrasov, V. A. etc. (2017). Finansovi rozsliduvannia u sferi protydii lehalizatsii zlochynnykh dokhodiv v Ukraini [Financial investigations in the field of combating the legalization of criminal proceeds in Ukraine] : metod. rek. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 164. [in Ukrainian].
13. Aktualni metody i sposoby lehalizatsii (vidmyvannia) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, ta finansuvannia teroryzmu [Current methods and methods of legalization (laundering) of proceeds obtained through crime and financing of terrorism]: analit. Ohliad. (2012). Kyiv: Departament finansovykh rozsliduvan Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy, 68. URL: https://bankalliance.ua/pages/aml/library/Типології%20досліджень%20відмивання%20коштів%20отриманих%20злочинним%20шляхом/2012%2027%2012_2012.pdf [in Ukrainian].
14. Kievec, E. V. (1998). Stadii i metody otmuvaniya sredstv v finansovoj sisteme gosudarstva [Stages and methods of money laundering in the financial system of the state]. *Predprinimatelstvo, hozyajstvo, pravo*, 12, 27–35. [in Russian].
15. Finansovyi monitorynh [Financial monitoring]. URL: <https://ua-referat.com/uploaded/informaciyi-dlya-provedennya-analizu-finansovogo-stanu-vivchen/index1.html> [in Ukrainian].
16. Andriev, P. P. (2008). Rol i mistse finansovoho kontroliu v systemi borotby z vidmyvanniam «brudnykh koshtiv» [The role and place of financial control in the anti-money laundering system]. *Bezpeka pidpriemnytstva ta finansovyi monitorynh* : zb. nauk. prats. Kyiv : Ekslibrys, 69–72. [in Ukrainian].
17. Holovina, V. P. (2003). Stadii ta sposoby vchynennia lehalizatsii (vidmyvannia) hroshovykh koshtiv, zdotykh zlochynnym shliakhom, iz vykorystanniam kredytno-bankivskykh ustanov [Stages and methods of legalization (laundering) of criminally obtained funds using credit and banking institutions]. *Visnyk Luhanskoi akademii vnutrishnikh sprav MVS Ukrainy im. 10-richchia nezalezhnosti Ukrainy*, 2, 205–214. [in Ukrainian].
18. Zhuravel, V. A. (2005). Rozsliduvannia lehalizatsii (vidmyvannia) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom [Investigating the legalization (laundering) of proceeds of crime] : nauk.-prakt. posib. Kharkiv, 312. [in Ukrainian].
19. Posibnyk shchodo deiakyykh aspektiv zdiisnennia finansovykh rozsliduvan (doslidzhennia finansovykh vidnosyn) [Guide to some aspects of conducting financial investigations (investigation of financial relations)]. (2021). Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/pidgotovleno-ta-predstavleno-posibnik-z-pitan-provedennya-finansovix-rozsliduvan.html> [in Ukrainian].